

Lelóczy Gyula

FÁTUM VAGY GONDVISELÉS?*

„Péntek délben, 1714. július 20-án, Peru legszebbik hídja leszakadt, s öten, akik éppen átmenőben voltak, a mélységbe zuhantak. . . . Mindenki mélységesen megrendült, de csak egyvalaki foglalkozott vele tüzetesebben: Juniper atya. . . . Ez a végzetes dél nagyon forró volt, s Juniper atya, aki egy lankán ereszkedett alá, megállapodott, hogy homlokát megtörölje. . . . Aztán a hidra pillantott, és ekkor reccsenő zaj hasította át a levegőt, mint hogyha valami hangszer húrja pattant volna el lakatlan szobában, és látta, amint a híd kettéválik, s öt kis hadonászó hangya pottyan le a völgybe. Minden más emberfia így szólt volna magában titkos örömmel: 'Tíz perccel később én magam is! . . .' De Juniper atyában más gondolat villant föl: 'Miért történt ez éppen ezzel az öttel?' Ha egyáltalán van tervszerűség a világmindenségben, ha van céltudatosság az ember életében, akkor ezt a lappangó titkot okvetlenül föl lehet deríteni e hirtelen derékba tört emberi életek mélyén. Vagy véletlenül élünk, és véletlenül halunk meg, vagy pedig terv szerint élünk, és terv szerint halunk meg. És ebben a pillanatban Juniper atya eltökélte, hogy behatol az öt ember rejtett életébe, s kipuhatólja az okát, miért kellett elpusztulniok.“

*

Városi utcákon gyakran látni a kövezeten tátongó lyuk mellett a táblát: „Vigyázat! Lent dolgoznak!“ A mélyben dolgozó embereket általában nem látni, s a kételkedő elme talán meg is kérdezi, van-e egyáltalán lenn valaki. A tátongó, üres, fekete lyuk talán szimbóluma lehetne a mai ember Gondviselés-képének: „Dolgozik az Isten“. A modern ember Istent elsősorban a távollétében tapasztalja meg.

Hitünk alapjaihoz tartozik vallani, hogy Isten hat és működik életünkben: „Tudjuk azt is, hogy akik Istent szeretik, azoknak minden javukra válik“ (Róm 8,28). Bultmann szerint az igazi hit, mint a pusztá vallásos spekuláció ellentéte, nem más, mint Isten működésének elismerése saját életünkben. Ugyan-

---

* Cikkünk megírásához Thornton Wilder: **Szent Lajos király hídja** c. regénye mellett Justin Kelly S. J.: **God at work (The Way, 1978 [18] 163—173 o.)** cikkéből és II. János Pál pápának 1986. május-június hónapok során az általános kihallgatásokon tartott katekizésből merítettünk anyagot.

akkor semmi sem akkora botrány, semmi sem annyira a hit kihívása, mint ez a meggyőződés. A napi hírek tele vannak tragédiákkal: kisgyerekek halálra égnek karácsonyfa-okozta tűzben; aszály következtében milliók éheznek; egy afrikai kis ország örült diktátora halálos rettegésben tartja alattvalóit; 11 éves kislány, akit pénzéhes emberek prostitúcióra kényszerítettek, szálloda ablakból kidobva lelí halálát. A zsolttár kérdése visszhangzik szívünkben: „Hogyan tudná az Isten, hogy szerezne róla tudomást a Magasságbeü?” (Zsolt 73,11).

Éppen, mivel hisz, a hit emberét talán még jobban kínozzák az élet kiáltó egyenlőtlenségei, igazságtalanságai. Ő többet várna Istentől, mint a tragédiák sorozatát, mely nap-nap után megtölti az újságok lapjait. Még a veszélytől való rendkívüli megmenekülések leírása is bántja: miért ragadja ki Isten ezt vagy azt az embert a tornádó, a rohanó autó, egy örült puskagolyója útjából, amikor ugyanezt nem teszi meg mással? Isten nem lehet részrehajló. Egy ilyen önkényes Isten nem gerjeszt bizalmat; egy ilyen Isten nem lenne más, mint fátum, merő jó- vagy balszerencse, nagy kezdőbetűvel.

Avagy talán, függetlenül a szabad akarat tényétől, nem felelős-e Isten a bal latorért is? Vagy Kainért éppúgy, mint Ábelért? Hol dolgozik az Isten?

*

„Juniper atya úgy vélte, itt az ideje, hogy a teológiát beiktassák a pozitív tudományok sorába, s ő már réges-rég azon fáradozott, hogy ezt meg is tegye. Eddigél csak laboratórium hiányzott ehhez. ... De Szent Lajos király hídjának összeomlása nyilvánvalóan Isten rendelése volt. Ime, megvolt hát a laboratórium. Itt meg lehet végre majd ragadni Isten szándokait a maguk tiszta mivoltában. ... Így ébredt benne elhatározás a szerencsétlenség pillanatában. Ez ösztöklélte őt, hogy hat álló esztendeig dolgozzék. ... Szorgoskodásának eredménye egy óriási könyv volt. ... Sorra veszi a szerencsétlenség áldozatait, lajstromba szed ezer meg ezer apró-cseprő tény, adomát, tanúvallomást, és egy lendületes részlettel zárul, melyben leírja, hogy Isten miért választotta épp ezt vagy azt az embert és éppen ezt a napot arra, hogy bölcsességét kimutassa. De bármennyire is buzgólkodott Juniper atya, mit sem tudott Doña Maria életének nagy szenvedélyéről, sem arról, hogy kit szeretett Pio bácsi és Esteban. És én (Th. W.), aki azzal áltatom magamat, hogy nálánál sokkal többet tudok, lehet, hogy szintén nem tapintok rá az igazi indítóokra.

Egyesek azt mondják, hogy ezt sohasem ösmerhetjük meg, s hogy mi az isteneknek olyanok vagyunk, akár a legyek, melyeket kisgyermek egy nyári napon agyoncsapnak, mások pedig velük ellentétben azt állítják, hogy a verébfinak se hullhat ki egyetlen tolla anélkül, hogy Isten ujja ne érintené.”

*

Isten a szeretet. Azért hozta létre teremtményeit, azért visel gondot rájuk, mert szereti őket, mert Ő maga a szeretet. Amint minden ember szülei szerel-

méből fogantatik és jön a világra, úgy, analóg értelemben, a világmindenség is egy végtelen szerelem gyümölcse, Isten szerelméé, amelyet a mennyei Atya öröktől fogva megoszt Fiával a Szentlélek egységében. Amint a gyermek a szülők szerelmének látható, fogható, életté válik, gyönyörű kivetítődése, a világ szépsége, rendje, méretei, tökéletessége is Isten végtelen, háromságos szeretetének tükröződése. S amint a gyermek fogantatása pillanatától kezdve a szülők egymás iránti szerelmének részese és tárgya lesz, úgy tárgya a teremtet világot is a szerelmes Isten szüntelen gondviselésének.

Miután Isten megteremtette a világot, folytonosan újrateremti azt azért, hogy fenntartsa annak létezését. „Conservatio est continua creatio.” Ez a Gondviselés – legtágabb értelemben. Ebben az értelemben a Gondviselés a teremtés művének állandó, végnélküli megerősítése annak teljes gazdagságában és változatoságában, és jelenti a teremtő Isten állandó, megszakítás nélküli szerető jelenlétét a teremtés egészében. Olyan jelenlét ez, amely állandóan teremt, állandóan lenyúl minden létező legmélyebb gyökeréig, s ott működik, mint a lét és cselekvés első oka. Istennek ebben a jelenlétében állandóan kifejeződésre jut ugyanaz az örök akarat, amely teremt és megtart minden létezőt. Az a legfelsőbb, független akarat ez, amely által Isten állandóan kinyilvánítja magát a lét javára a semmivel szemben, az élet javára a halállal szemben, a „világosság” javára a „sötétséggel” szemben. A Gondviselés misztériumában szakadatlanul és megmásíthatatlanul megismétlődik a Teremtés könyvének állítása: „Isten látta, hogy ez jó, ... hogy nagyon jó” (Ter 1,25.31).

*

„Meg fogom önöket kímélni Juniper atya általánosításaitól. Ezeknek se szeri, se száma. Azt vélte, hogy ugyanabban a katasztrófában a rossz ember elnyerte Istentől méltó büntetését, a jóra való embert viszont Isten magához hívta a mennyek országába. Azt vélte, a dölyfösöket s gazdagokat megalázta az Isten, hogy elrettentő példát szolgáltatson a világnak, viszont azt is vélte, hogy az alázatosakat Isten megdicsőítette, megjutalmazta a város lelki okulására. De Juniper atya nem volt megelégedve következtetéseivel.“

*

Minden, amit Isten teremt, a teremtés tényénél fogva Istené, és így egész létében Istentől függ. Minden teremtmény először Istené, s csak utána saját magáé. Ez a birtoklás olyan gyökeres és totális, hogy túlszárnyal minden lehető analógiát.

A Teremtő hatalma az Atya gondoskodó szeretetében jut kifejeződésre. De Isten úgy gondoskodik teremtményeiről, hogy felhasználja a teremtett okok hatékony erejét, és azon keresztül csodálatos rendet hoz létre mind a makrokozmoszban, mind a mikrokozmoszban. Épp a Gondviselés, mint a Teremtő transzcendens bölcsessége, biztosítja, hogy a világ nem káosz, hanem kozmosz: „De te mindent mérték, szám és súly szerint rendeztél el” (Bölcs 11,20).

Bár a Szentírás a dolgok kormányzását közvetlenül Istennek tulajdonítja, világos a különbség a teremtő Isten, mint Első Ok és a másodlagos okok között. Isten jelen van a világban mint Gondviselő, de ugyanakkor a teremtett világnak megvan a maga autonómiája. Isten egyrészt, azáltal, hogy megtart minden létezőt a létben, azzá teszi őket, amik: „a teremtés tényéből következik ugyanis, hogy minden dolognak megvan a maga állaga, igazsága és jósága, megvannak a saját törvényei, és megvan a saját rendje” (GS 36), másrészt úgy uralkodik a teremtett világon, hogy annak valóságos autonómiát ad, amely megegyezik a Teremtő akaratával. Az Isteni Gondviselés éppen a teremtett dolgok autonómiája révén működik, amelyben kifejeződésre jut az isteni erő és finomság: „Attingit ergo a fine usque ad finem fortiter, et disponit omnia suaviter.” („Erejét kifejtve elér a világ egyik végétől a másikig és a mindenséget üdvösen igazgatja”) (Bölcs 8,1).

Ebben az autonómiában megerősítést nyer, hogy a Gondviselés, amely transzcendens és számunkra mindig titokzatos bölcsesség, magában foglal mindent („a fine usque ad finem”), megvalósul mindenben a maga teremtő hatalma és rendező ereje által („fortiter”), s ugyanakkor érintetlenül hagyja a teremtményeket mint immanens, másodlagos okokat a világ alakulásának és fejlődésének dinamikájában („suaviter”).

Mivel Isten képére és hasonlatosságára van teremtvé, az embernek, lényegénél fogva, különleges helye van a világ immanens alakulásában. A Teremtés könyve szerint az ember arra teremtett, hogy uralkodjék és hatalma alá hajtsa a földet (Ter 1,28). Mint értelmes és szabad egyén, de mindig mint teremtmény, részt vesz a Teremtő világ feletti uralmában, s ezáltal az ember maga is bizonyos szempontból gondviseléssé válik. De éppen ennek következtében kezdettől fogva különleges felelősség hárul rá Isten, a teremtmények, de különösképpen is a többi ember előtt.

*

Boldogtalan gyermekkor és rákényszerített házasság után Doña Maria, Montemayor márkiné egész élete kimerül lánya, Doña Clara nyugós, önző szeretetében; Doña Clara, hogy ettől a számára oly terhes szeretettől meneküljön, egy spanyol nemeshez megy férjhez és Spanyolországba költözik. Ettől kezdve Doña Maria elhanyagolja magát, világa leszűkül a lányával folytatott képzelt beszélgetésekre, alkoholban keres feledést, s csak a lányának küldendő havi levél megírására jőzanodik ki. Ezekben a levelekben él ki magát, és nem is sejtí, hogy e levelek halála után majd irodalmi rangot szereznek számára. Doña Maria kérésére az Apátnő, Mária anyja az árva Pepitát küldi személyes szolgálatára. Pepita éppúgy ragaszkodik az Apátnőhöz, mint Doña Maria a lányához, az elszakítottság a szeretett személytől Pepitát éppúgy kínozza, mint a márkinét. Egy nap Pepita levelet ír az Apátnőnek, melyben azt kéri, hogy visszamehessen a zárdába, de a levelet nem küldi el, mert utóbb úgy érzi, „nem volt

bátor levél“. A márkinének ez a levél kezébe kerül, elolvassa, felfedezi benne az alázatot és áldozatkészséget, amely annyira hiányzik a saját szeretetéből. „Doña Maria leült vacsorájához, s ámult. Őneki sohasem volt mersze sem az élethez, sem a szeretethez. ... „Holnap új életet kezdek“, kiáltott. „Várj, majd meglátod, drága gyermekem.“ Aztán leszedte az asztalt, odaült, megírta azt, amit első levelének nevez, az ő első, bátorság felé botladozó, tétovog levelét. ... A híres LVI. levél ez, melyet az enciklopédisták második korinthusi levelének neveznek, mivelhogy benne foglaltatik a szeretet halhatatlan leírása. ... Kinyitotta az erkélyre szolgáló ajtót, fölnézett a csillagok miriádjára, mely az Andok fölött sziporkázott. Az éjszakai órákon, noha itt csak kevesen hallották, az egész égboltozat zengett a csillagok éneklésétől. Ekkor gyertyával bement a szomszédos szobába, rátekintett az alvó Pepitára, s a leány homlokáról hátrasimította nedves haját. „Hadd éljek mostan“, susogta. „Hadd kezdjek új életet.“ Két napra rá visszaindultak Limába, és miközben áthaladtak Szent Lajos király hídján, megesett velük a szerencsétlenség, melyet már ösmerünk.“

*

Míg „hatalmas erővel átfogja és elrendezi“ az egész univerzumot, a Gondviselés különleges szeretettel öleli magához az Isten képére és hasonlóságára teremtett embert, aki a teremtett dolgok autonómiáját a Teremtő által neki adott szabadság által élvezzi. A teremtett világban a Gondviselés különös figyelmének tárgya az ember, „ez az egyetlen földi lény, akit nem egy másik teremtmény miatt akart az Isten“, hanem önmagáért, s aki éppen ezért „teljesen csak akkor találhat önmagára, ha őszintén ajándékol adja önmagát“ (GS 24).

Isten mindent tud, azt is, amit az ember szabad akaratából cselekszik, ami szabad döntésének az eredménye. A Gondviselés még ezen a területen is megőrzi a maga legfelsőbb irányító okozatiságát: gondoskodó atyai szeretettel irányítja, vezeti az embert célja felé, s ugyanakkor tiszteletben tartja szabadságát. Isten örök terve és az ember szabadságának ezen a találkozási pontján kifürkészhetetlen misztérium tűnik fel, mely az isteni cselekvés és az ember független elhatározásának ontológiai és lélektani bensőséges kapcsolatában áll.

Ilyen páratlan képességekkel ellátva indul az ember útjára a világban. Elkezd írni saját történetét. Az Isten kíséri, bármerre is menjen, jelen van az ember történetében, az ember gondolatainak és szabadságának nagy folyamában, a szívek és lelkiismeretek mezőjén. Az emberben és az emberrel a Gondviselés munkálkodása történelmi dimenziót kap, követi az emberi természet alakulásának ritmusát, alkalmazza magát annak törvényeihez, míg maga megmarad változatlanul és változhatatlanul saját léte független transzcendenciájában. A Gondviselés örök isteni Jelenlét az emberiség történetében, mind az egyénekben, mind a közösségekben.

A teremtett szabadság iránti tisztelet olyan lényeges, hogy Isten még a bűnt is megengedi. A minden teremtmény között első, de mégis tökéletlen és korlátozott értelmű ember a szabadságát rosszra is, Isten ellen is tudja használni. A bűn radikális ellenállás Istennel szemben, melyet Isten semmiképpen sem akar. Mégis, szabad létezőket, szabad embert teremtve, Isten megengedte azt. Ebből arra következtethetünk, hogy Istennek fontosabb volt, hogy legyen a teremtett világban szabadság, még a visszaélés kockázatával is, minthogy a világ meg legyen fosztva a szabadságtól a bűn lehetőségének gyökeres kizárása által. De Isten, ha meg is engedte a bűnt, az Atya szerető gondoskodásával öröktől fogva előre látta a helyreállítás, megváltás, megigazulás és üdvösség útját a Szeretet által.

Az ember a szabadság és a szeretet megélésére és megvalósítására kapta szabadságát. Szabadság nélkül nincsen szeretet. Ugyanez fordítva is áll: Isten sohasem hagyja az események sorát annyira a másodlagos okokra, a dolgok belső autonómiájára, hogy ezáltal a saját szabadságát kisebbitse. Ha az Isten szeretet, és szabadság nélkül szeretet nem lehetséges, akkor Isten sohasem kötheti meg saját kezét annyira, hogy ne tudjon belenyúlni szerető gondoskodásával a dolgok folyásába. Isten bölcsességével és szeretetével öröktől fogva tudta, látta és akarta, hogy a jó és rossz, bűn és megváltás közötti konfliktusban végülis a szeretet az utolsó szó.

*

Esteban és Manuel, az árva iker testvérpár számára „az egész világ messze volt és idegen és ellenséges, csak ők nem — egymáshoz”. „Valamint a lemondás gyarló szó, hogy érzékeltessük vele azt a lelki változást, melyet Montemayor márkiné amaz éjszakán élt át, . . . azonképpen a szeretet is elégtelen kifejezés jellemezni a testvérek hallgatag, majdnem szemérmes egységét.” Ez a lelki egység olyan joken nyilatkozott meg, hogy pl. a testvérpár titkos nyelvet talált ki a maguk használatára, s a telepátia hétköznapi esemény volt életükben. Árnyék vetődik erre a szoros kapcsolatra, amikor Manuel beleszeret Camilába, a szép színésznőbe, de mikor Esteban azzal fenyegetőzik, hogy elhagyja jivérét, Manuel feldőz az amúgyis reménytelen szerelmét a testvéri békéért. Manuel megsérül, vérmérgezést kap. Esteban önfeláldozóan ápolja. A beteg lázalmában átkozza Estebánt, miért állt ő és a színésznő közé; harmadnapra meghal. A gyász Estebánt majdnem az örületbe hajtja. Egy ideig Manuelnek mondja magát, az emberek el is hiszik a hazugságot. Végül egy hajóskapitánynak sikerül rávenni őt arra, hogy hosszú tengeri útra menjen vele, felejtetni. Az indulás előtt azonban Esteban habozni kezd, visszalép, fel akarja akasztani magát; a kapitány menti meg. „Esteban arccal a padlóra esett. „Egyedül vagyok, egyedül, egyedül”, kiáltotta. A kapitány csak állt, állt. . . Vannak pillanatok, amikor nagy bátorság kell ahhoz, hogy közhelyeket mondjunk. Nem volt biztos abban, hogy a padlón heverő alak figyel-e rá, de azért így szólt: „Azt tesszük, amit tehe-

tünk. Tengődünk, Esteban, ki-ki úgy, ahogy bír. Nem tart sokáig, tudod. Az idő folyton halad. Majd te is meglepődöl egyszer, milyen gyorsan múlik az idő.“ Ekkor Esteban vállalja az életet a halállal szemben, szembenéz magányával, testvértelenségével. „Elindultak Limába. Amikor a Szent Lajos király hídjához érkeztek, a kapitány lement a folyóhoz, hogy felügyeljen poggyásza átszállítására, de Esteban gyalogszerrel haladt át a hídon, s azzal együtt zuhant le.“

*

Hogyan egyeztethető össze a gonoszság és szenvedés ténye az isteni Gondviselés igazságával? Erre a kérdésre a végső válasz nem adható meg anélkül, hogy ne utaljunk Krisztusra. Egyrészt Krisztus, a megtestesült Ige, a maga életében (szegénységében, küszködésében, megalázottságában) és különösen szenvedésében és halálában megerősíti, hogy Isten ott van minden emberrel a szenvedésében és „bátor“ szeretetből, velünk való kompasszióból magára veszi az ember földi egzisztenciájának sokféle kínját. Ugyanakkor azt is tudjuk, hogy ennek a szenvedésnek megváltó és üdvösségszerző értéke és ereje van, s hogy általa készül számunkra „a mennyekben elpusztíthatatlan, tiszta és soha el nem hervadó örökség“ (1Pt 1,4). Így a Gondviselés igazsága Krisztus keresztségének „ereje és bölcsessége“ által kapja meg a maga végső eszkatologikus értelmét.

Ily módon minden, még a teremtett világban és az emberiség történelmében jelenlevő gonoszság és szenvedés is alá van vetve annak a kifürkészhetetlen Bölcsességnek, amellyel kapcsolatban Pál elragadtatással kiált fel: „Mekkora a mélysége az Isten gazdagságának, bölcsességének és tudásának! Mily kifürkészhetetlenek szándékai, mily megfoghatatlanok útjai! Vajon ki látta az Úr gondolatait, s tanácsot ki adott neki?“ (Róm 11,33-34). Az üdvösségtörténet összefüggésében ezzel a bölcsességgel „szemben... tehetetlen a „gonoszság“ (Bölcs 7,30). Ez a bölcsesség egyúttal Szeretet is: „Mert úgy szerette Isten a világot, hogy megszületett Fiát adta“ (Jn 3,16).

Tehát még a szenvedés is, a hit szemével nézve (bár az emberi sors legsötétebb oldalának tűnik itt a földön) megengedi, hogy úgy lássuk az isteni Gondviselést, amint az benne foglaltatik Krisztus kinyilatkoztatásában, és különösképpen is keresztségében és feltámadásában. Kétségtelenül megtörténhet, hogy a gonoszságról és szenvedésről megfogalmazott örök kérdésekre nem találunk közvetlen választ. Az ima által táplált hit segítségével azonban fokozatosan felderül számunkra a minden ember által tapasztalt szenvedés igazi értelme. Ha pedig hit által felfedezzük ezt az értelmet és bölcsességet, akkor már rátaláltunk az isteni Gondviselés üdvözítő útjára is, és megértjük a Zsoltáros szavát: „Az Úr az én pásztorom... Ha sötét völgyben járok is, nem félek a bajtól, hisz velem vagy“ (Zsolt 23,1.4). Így nyilatkozik meg számunkra a szenvedésben is a Gondviselés, mint az ember mellett járó Isten.

*

Pio bácsi, az okos, még bölcsnek is mondható, de azért szélhámos csavargó akkor találja meg élete értelmét, amikor rábukkan a kis kávéházi énekesnőre, Camilára, felismeri benne a tehetséget és „Pygmalion“-ja lesz. Nagyon meleg apa- és lánya viszony alakul ki kettőjük között. Pio bácsi „ennek a világnak lakóit két csoportra osztotta: azokra, akik szerettek, és azokra, akik nem szerettek.“ Az ő kitarító, sokszor kegyetlen oktatásának hatására Camila csakugyan Lima legkedveltebb színésznője lesz. Camila egy sor felületes szerelmi viszonyba bonyolódik bele, egy időre az alkirálynak is ágyasa. De Pio bácsitól csak akkor távolodik el igazán, amikor felhagy a színészi pályával és egy jónevű üdülő helyen előkelő társasági hölgyként kezd élni. Pio bácsi szeretné felújítani régi meleg kapcsolatukat, hívja Camilát, menjenek Madridba, igéri, hogy ott is a legjobb színésznő lesz. Camila visszautasítja, de Pio bácsi nem adja fel a reményt. Camila feketehimlőt kap, elveszti szépségét. Kerüli az embereket, senki sem láthatja többé. Pio bácsi utolsó kísérletet tesz. Arra kéri Camilát, engedje, hogy Camila epilepsziás fiát magával vigye Limába és ott nevelje. A gyermekben szeretné megtalálni a társat, akit Camilában elvesztett. Camila vonakodik, de végül is rááll: másnap reggel Pio bácsi és a kisfiú, Don Jaime, elindulnak Lima felé. „Amint közeledtek a Szent Lajos király hídjához, Jaime igyekezett elpalástolni szegyenét, mert tudta, hogy mindjárt olyasmi következik, ami elválasztja őt a többi emberektől. Különösen az bántotta, hogy Pio bácsi éppen most érte utol egyik barátját, egy hajóskapitányt. És pont amikor a hídra léptek, Pio bácsi egy öregasszonnyal elegyedett szóba, aki egy fiatal leánykával ballagott át. Pio bácsi azt mondotta, hogy, majd ha átmennek a hidon, leülnek egy kicsit, kipihenik magukat, de hát úgy történt, hogy erre már nem is volt szükség.“

*

Hit, vagy legalábbis hajlandóság a hitre feltétele annak, hogy felismerjük Isten kezét az életünkben. Ugyanakkor ha elutasítjuk azt, hogy életünk egyes eseményeit így értelmezzük, az istenhit élettelen deizmussá torzul. A deizmus elismeri ugyan, hogy Isten teremtette a világot, de azt állítja, hogy a teremtés után Isten elhagyta azt, amit teremtett, nem érdeklí többé annak sorsa. Az élő Isten azonban szükségképpen életünkbe beavatkozó, életünk eseményeiben működő, ható Isten.

Ha már az Ószövetségben is olvashatjuk Isten velünk való törődésének gyönyörű kifejezését (vö. pl. Zsolt 91), a Fiú tökéletes tanúságot tesz Atyjáról, a Gondviselés titkáról, az atyai gondoskodásról, amely átölel minden teremtményt, még a legjelentéktelenebbet is, a fűszálat vagy verebet is, de még mennyivel inkább az embert (vö. Mt 6,25-31). Kifejeződésre jut itt az értékek rangsorának az igazsága: az embernek elsőbbsége van minden dolog felett nemcsak a teremtés külső rendjében, hanem a Gondviselés figyelmében és törődésében, az Isten szívében is. Ugyanakkor az embert kötelesség is köti,

hogy együttműködjék a Gondviseléstől kapott ajándékkal: nem elégedhet meg az érzékek, az anyag, a hasznosság értékeivel; mindenekelőtt Isten országát és annak igazságát kell keresnie (vö. Mt 6,33), s akkor minden más dolog is az övé lesz.

A Gondviselés megtapasztalása leggyakrabban valami nagy harmónia váratlan felfedezésével kezdődik, ami aztán ahhoz a megérzéshez vezet, hogy a dolgok mélyén egy az enyémnél bölcsebb, hatalmasabb erő működik, úgyhogy a szívünkben Jákob szava szakad fel: „Isten van itt jelen, és én nem tudtam” (Ter 28,16). A dolgok nem várt kimenetelének látása az isteni jelenlét ámuló elismerését váltja ki telünk mélyéből. Nem tudjuk megmagyarázni, hogyan, de minden összeillik, minden rész „passzol” a másikhoz, minden rész valami roppant rendben áll össze, megérezzük, hogy egy örök, jóságos céltudatosság őrzi életünket, azt látjuk, hogy minden a legjobb pillanatban történik velünk.

Ha minden értelmi megismerés csodálkozással kezdődik és imádatához vezet, akkor ez sokkal inkább áll a Gondviselés működésének felismerésére: valami minden értelménél mélyebb („A Logos mélyebb, mint a logika” [Viktor Frankl]), intuitív megismerésről van itt szó, egzisztenciánk mélyéből fakadó rádobbanásról arra, hogy végül is mindennek megvan a maga értelme, a dolgok mélyén minden „OK”, mindennek így kellett történnie, minden így jó. De ehhez a felismeréshez általában belső agónián át visz az út: amikor az értelmes magyarázatért való küszködést követően s a valami elfogadható felelet utáni keserves, vérrel verítékező keresés kínját megelégtelve az ember végül is megadja magát és lemond a válaszról, általában akkor kezd derengeni a dolgok mélyén nyugvó mélyebb értelem, a felismerés, hogy minden így van jól, minden a helyén van.

A Gondviselés megtapasztalása Isten megtapasztalása a maga isteniségében, mint misztériumban. Mert a Gondviselés nem valami Istentől független, tehát nálánál kevesebb terv: ez bagatellizálná a misztériumot, amely Istent és az élet mélyebb szempontjait jellemzi. Felfedezni a működő, „dolgozó” Istent annyi, mint belépni a misztériumba, a szeretet misztériumába.

*

„Van-e elegendő könyv ezen a világon, hogy magába foglalja az eseményeket, amelyek másképpen alakultak volna, ha nem szakad le a híd?” A szerencsétlenség az életben maradottak életét is megváltoztatta. Montemayor márkiné lánya, Doña Clara is, a megcsúnyult hajdani színesnő, Camila is, de még maga az Apátnő is most tanult meg igazán, bátran szeretni. Az Apátnő korábban árvái közül egyedül Pepitát látta alkalmasnak arra, hogy az árvák és nyomorultak megsegítésére megkezdett nagyszabású munkáját folytassa, Pepitát szánta és nevelte a maga utódjának, és ebben a gondolatban talált a maga számára vigasztalást. Az öt áldozat ünnepélyes gyászmiséjén „az oltár rácsa mögött az Apátnő ült lányai között. Előző éjszaka egy bálványt lökött ki szívéből, s arca a megpróbáltatástól sápadt volt, de azért kemény. Belátta, hogy

egyáltalán nem fontos az, vajon előrehaladt-e a munkája vagy sem, elegendő az, ha munkálkodik. . . . Úgy látszott, az Égnek elég az, hogy Peruban egy kis ideig virágzott, s elhervadt egy önzetlen szeretet. . . . 'Már mostan is', gondolta, 'alig emlékszik valaki kívülem Estebanra és Pepitára. Camila csak az ő Pio bácsijára emlékszik, meg kisfiára. Az az asszony az édesanyjára emlékszik. De nemsokára mi is meghalunk, minket is csak egy kis ideig szeretnek még, aztán elfelejtnek. De a szeretetnek ez teljesen elegendő. A szeretet minden megnyilvánulása visszahull a szeretetre, amelyből fakadt. Annak, aki szeret, nincsen szüksége arra, hogy emlékezzenek rá. Van az elevenek országa meg a holtak országa, s a híd a szeretet; csak az marad meg, az az élet egyetlen értelme.'"

Benkő Antal

A KERESZTÉNY HITE A GONDVISELÉSBEN

Első pillanatra úgy tűnhet, hogy aki valamiképpen is hisz az Istenben, hisz az ő gondviselésében is. Az emberiség történetére vetett rövid pillantás azonban hamarosan meggyőz: az összefüggés nem egyértelmű. Sőt, jelentős különbségeket találunk azok között is, akik megvallják a Gondviselésbe vetett hitüket. Kissé mélyebbre tekintve felfedezzük, hogy a Gondviselésbe vetett hit az istenkép s az ezzel szorosan összefüggő világ- és emberkép tükré. Fordítva is áll: Ha látod, milyen képet alkot valaki a Gondviselésről, megmondhatod, hogy milyen az ő istenképe. Ezért hirdetik a modern teológusok, hogy a Gondviselés nem más mint Isten egyik neve.

Soraink ennek az összefüggésnek néhány mozzanatára szeretnének rámutatni. Jobban felismerve milyen a mi képünk a Gondviselésről, még teljesebbé, még keresztényibbé formálhatjuk.

Nem kielégítő felfogások

1. Érdekes lenne megvizsgálni, hogy mennyiben található meg a Gondviselés hite a jelentősebb nem keresztény vallásokban: hinduizmusban, buddhizmusban, mohamedanizmusban, és milyen sajátosságokat mutat fel, mennyiben egyezik illetve tér el a keresztény tanítástól. Kulturális hagyományaink miatt azonban csak a görög filozófia két irányára emlékeztetünk. Jelentős befolyást gyakoroltak a keresztény gondolkodásra, s hatásuk – új árnyalatokban – ma is fellelhető.

Az ember természetes esze fényénél is felfedezheti, hogy Valakinek létre kellett hoznia, teremtenie kellett a világot. Ebből a megállapításból önkéntelenül születik meg a kérdés: S most mi a viszonya ennek a Teremtőnek a világhoz, az emberhez? Törődik vele, vagy egyszerűen a maga sorsára hagyta?